

BISERICA ȘI POLITICA ÎN CONTROVERSA SERBĂRII PAȘTELUI

*

THE CHURCH AND POLITICS IN THE EASTER CELEBRATION CONTROVERSY

*

L'ÉGLISE ET LA POLITIQUE DANS LA CONTROVERSE DE LA CÉLÉBRATION DE PÂQUES

drd. Ștefan Silviu POMPAȘ¹

Rezumat: Studiul de față prezintă un aspect ce a generat unele controverse în momentul în care și-a produs efectele. Este vorba despre celebrarea Paștelui conform calendarului gregorian, în anii 1926 și 1929, atunci când Biserica Ortodoxă Română a renunțat la o cutumă veche de secole – sărbătorirea Învierii Domnului după vechiul calendar iulian. Sunt prezentate efectele generate, atât în lumea ecleziastică, dar și în cea politică. În Basarabia, partea de est a Moldovei, efectele au fost cu totul nedorite, accentuând starea de tensiune din societate. Acest studiu are la bază o radiografie a presei interbelice precum: „Adevărul”, „Cuvântul” „Universul”, „Renașterea”, dar și cercetarea făcută de Andreea Kaltenbrunner, „Modernization Struggles in Interwar Romania: Old Calendarists, Church and Government in Bessarabia in the 1930s” și Radu Petre Mureșan, „Istoria stilismului în România (1924-2022)”.

Cuvinte cheie: calendarul gregorian, Paștele ortodox, preoți, Basarabia, manifeste

*

Abstract: The present study presents an aspect that generated some controversy at the time it produced its effects. It concerns the celebration of Easter according to the Gregorian calendar, in the years 1926 and 1929, when the Romanian Orthodox Church gave up a centuries-old custom – the celebration of the Resurrection of the Lord according to the old Julian calendar. The effects generated are presented, both in the ecclesiastical world, but also in the political one. In Bessarabia, the eastern part of Moldova, the effects were completely undesirable, accentuating the state of tension in society. This study is based on an x-ray of the interwar press such as: "Adevărul", "Cuvântul", "Universul", "Renașterea", but also on the research conducted by Andreea Kaltenbrunner, "Modernization Struggles in Interwar Romania: Old Calendarists, Church and Government in Bessarabia in the 1930s" and Radu Petre Mureșan, "History of Stylism in Romania (1924-2022)".

Keywords: Gregorian calendar, Orthodox Easter, priests, Bessarabia, manifestos

*

¹ Doctorand al Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Facultatea de Istorie; profesor la Colegiul Național Pedagogic „Gheorghe Asachi” și Colegiul Național „Petru Rareș” din Piatra-Neamț, jud. Neamț, e-mail: pompasilviu@yahoo.com.

Résumé: La présente étude présente un aspect qui a suscité une certaine controverse à l'époque où il a produit ses effets. Il s'agit de la célébration de Pâques selon le calendrier grégorien, en 1926 et 1929, lorsque l'Église orthodoxe roumaine a abandonné une coutume séculaire: la célébration de la Résurrection du Seigneur selon l'ancien calendrier julien. Les effets générés sont présentés, tant dans le monde ecclésiastique que politique. En Bessarabie, à l'est de la Moldavie, ces effets étaient totalement indésirables, accentuant les tensions sociales. Cette étude s'appuie sur une radiographie de la presse de l'entre-deux-guerres telle que: « Adevărul », « Cuvântul », « Universul », « Renașterea », mais aussi sur les recherches menées par Andreea Kaltenbrunner, « Modernization Struggles in Interwar Romania: Old Calendarists, Church and Government in Bessarabia in the 1930s » et Radu Petre Mureșan, « History of Stylism in Romania (1924-2022) ».

Mots-clés: calendrier grégorien, Pâques orthodoxe, prêtres, Bessarabie, manifestes

În anul 1924, conform recomandărilor Congresului Pan-ortodox de la Constantinopol (1923), Biserica Ortodoxă Română a hotărât să adopte calendarul iulian îndreptat. Vechiul calendar, alcătuit încă de pe vremea lui Iulius Caesar, în anul 45 î. Hr. (de aici vine și denumirea populară de „iulian”) rămăsese în urma anului tropic de 365 zile, 5 ore, 48 de minute și 46 secunde. Biserica Romano-Catolică a realizat o reformă a calendarului suprimând diferența de zece zile ce s-au adunat până în 1582, de aici venind și denumirea de „gregorian”, după numele papei ce a inițiat schimbarea – Grigorie al XIII-lea.

Măsura era necesară din rațiuni practice. Dacă în Transilvania și Bucovina era deja folosit de multă vreme calendarul gregorian (introdus în Apus de către Papa Grigorie cel Mare încă din 1582), în Vechiul Regat și Basarabia fînța calendarul iulian, deci neîndreptat, ce avea un decalaj de 13 zile față de cel îndreptat. Chestiunea calendarului a devenit acută mai ales după Marea Unire de la 1918 când toate provinciile istorice locuite de români s-au unit într-un singur stat centralizat – România.

O decizie care va conduce la amplificarea tulburărilor a fost cea prin care s-a hotărât cinstirea Paștelui conform calendarului gregorian, deci odată cu romano-catolicii, în anii 1926 și mai ales 1929. În acești ani, Paștele ortodox s-a celebrat în același timp cu cel catolic, fapt ce a dus la numeroase controverse în societate, mai ales din partea adeptilor vechiului calendar. Biserica Ortodoxă era acuzată că a abandonat vechile rânduieli, canoanele apostolice și patristice și s-a vândut celei catolice prin sărbătorirea Sfintelor Paști la altă dată decât cea calculată cu ajutorul Pascaliei Alexandrine. Acuzele nu erau noi, însă aveau să submineze autoritatea Bisericii.

În anul 1926, situația a fost următoarea: potrivit vechilor rânduieli, deci Pascaliei Alexandrine, Paștele urma să se celebreze pe 19 Aprilie, adică la 2 Mai conform calendarului îndreptat. Această dată din Mai nu era conformă cu intervalul 22 Martie – 25 Aprilie prevăzut de Pascalia Alexandrină pentru data serbării Paștelui. Sinodul Bisericii Ortodoxe Române a hotărât ca dată de prăznuire 4 Aprilie, respectând condiția de la Sinodul I Ecumenic de la Niceea ca Învierea să fie după

Peșahul evreiesc, care în acel an începea pe 30 martie². Toate acestea au avut însă o consecință – Biserica a prăznuit Paștele anului 1926, ca și toate sărbătorile cu dată schimbătoare, separat de restul țărilor ortodoxe și odată cu Biserica Romano-Catolică și confesiunile protestante. Acest aspect a alimentat și mai mult propaganda unor cercuri tradiționaliste și suveraniste (ce considerau că reforma calendaristică este impusă din exterior, pe filiera bisericii romane) din țară, calendariștii jucând din nou un rol de frunte mai ales în zonele rurale ale Moldovei, dar și în Basarabia.

Realitatea din Basarabia este zugrăvită de un discurs rostit în fața Camerei de Gheorghe Tătărescu, pe atunci subsecretar de stat la Ministerul de Interne: „Situația în Basarabia este foarte grea și e incontestabil că activitatea nefastă a sovietelor ridică piedici grele în calea pacificării și consolidării stărilor din Basarabia. Dar tocmai pentru că situația e așa de grea, tocmai fiindcă agenții propagandei comuniste sunt așa tenaci în opera lor, se cere din partea noastră cât mai multă băgare de seamă în ceea ce privește rosturile basarabene. De vreme ce uneltitorii caută să provoace și să speculeze în primul rând nemulțumirea poporului, datoria unei autorități chibzuite este să stârpească toate pricinile de nemulțumire. Să nu bizuim apărarea Basarabiei numai pe coordonatele militare, ci s-o rezemăm îndeosebi pe atașamentul populației la statul român. Lucrul nu e greu de vreme ce majoritatea locuitorilor sunt moldoveni. Abuzurile, vexațiunile de tot soiul, nedreptățile sunt apă la moară uneltitorilor. O administrație cât mai dreaptă, cât mai cinstită, cât mai conștientă de misiunea ei într-o provincie frământată va fi pavăza cea mai sigură împotriva primejdiei”³. Vorbele lui Tătărescu era pline de adevăr și arătau din păcate eșecul administrației românești de a integra această provincie noii Româнии de după 1918. Evenimentele de mai târziu vor fi dovada cea mai pertinentă, mai ales cele petrecute între anii 1935-1936. Nu trebuie uitată nici contribuția, sau mai degrabă lipsa ei, pe care a avut-o Biserica prin preoții și ierarhii săi. Aceștia întâmpinau obstacole serioase de a explica țăranilor slab educați semnificația reformei.

O serie de episcopi erau prea optimiști mizând pe supușenia tradițională a țăranilor, mai ales când era vorba cu cuvântul și învățătura Bisericii. Presa relatează despre munca de lămurire a episcopului Dionisie al Ismailului: „Arhiereul Dionisie revine din propaganda sa cu credința că o acțiune cum este cea pe care a întreprins-o va potoli în curând spiritele moldovenilor, aducându-i la supunerea și ascultarea ce de veacuri au arătat-o bisericii creștine și reprezentanților ei”⁴. Reforma calendarului era încă o chestiune bisericească, aflată la începutul implementării, nefiind încă atât de extinsă pentru a submina autoritatea statului.

Când s-a luat decizia ca Paștele lui 1926 să fie serbat conform noului calendar, Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Chișinăului a trimis la București o delegație

² Chestiunea Calendarului, în „Catacombele Ortodoxiei”, www.catacombeleortodoxiei.ro, articol publicat la 04.04. 2019, accesat 23.02.2025.

³ *Chestia Basarabiei în fața Camerei. Expunerea domnului Tătărescu*, în „Adevărul”, 11 decembrie 1925.

⁴ *Propaganda de la sate pentru primirea noului calendar*, în „Universul”, nr. 13 din 17 ianuarie 1926.

oficială, compusă din preoții Ioan Andronic și Pavel Guciujași, din mirenii Teodor Neaga, Pavel Latoțchi și Victor Mateevici, pentru a prezenta Sf. Sinod un memoriu prin care se cerea revenirea la stilul vechi⁵. Clericii basarabeni erau îndemnați să trimită scrisori pastorale către credincioși, iar eparhiile vecine din Mitropolia Moldovei ajutau și ele cu misionari. Totuși, arhiepiscopul Gurie Grosu, un foarte bun cunoscător al zonei, fiind basarabean la origine, a arătat că, în ciuda tuturor eforturilor sale, populația nu primește noul calendar. Au existat și opinii venite din partea ierarhilor din Vechiul Regat, care au fost de părere ca episcopul basarabean să se retragă din funcție⁶. Ierarhii care i-au cerut demisia s-au hazardat, necunoscând în profunzime tiparul țaranului basarabean, foarte atașat de cutumele Bisericii, doar că era vorba de Biserica Ortodoxă Rusă și implicit calendarul iulian neîndreptat. Gurie a fost afectat de critici, retrăgându-se pentru un timp la o mănăstire, fapt semnalat chiar de presa civilă a vremii⁷. Retragera temporară nu era neapărat un semn al neputinței, ci mai degrabă un gest prin care episcopul își arăta indignarea față de o decizie luată pripit de către ierarhia de la București, fără o minimă pregătire, mai ales într-o provincie supusă ani de-a rândul rusificării, inclusiv prin intermediul Bisericii.

Situația devine delicată odată cu amestecul politicului în chestiunile bisericești. Ministrul de Interne, Octavian Goga, hotărăște să nu ia nicio măsură împotriva credincioșilor care vor dori să serbeze Paștele după vechiul calendar. Problema, așa cum era relatată în presa vremii, era că circulara Ministerului de Interne a fost transmisă doar pe cale administrativă, preoții din Basarabia neavând niciun ordin în acest sens. Astfel, ei au serbat Paștele din 1926 după calendarul îndreptat, la 4 Aprilie, în prezența câtorva credincioși care s-au conformat, pe când majoritatea credincioșilor au preferat să aștepte până în 2 Mai, conform calendarului vechi. Ajunși în biserici, credincioșii ce erau adepții stilului vechi au constatat că nu sunt suficienți preoți care să săvârșească slujbele Învierii, pentru că aceștia tocmai ce sărbătoriseră Paștile⁸.

Comunități întregi de creștini nu au putut celebra cea mai importantă sărbătoare a ortodoxiei, valul de nemulțumire și mâhnire fiind imens. Puține era momentele de bucurie în viața unor oameni sărmani și împovărați de greutate, iar sentimentul de abandon creștea la cote din ce în ce mai înalte.

Alexandru Averescu declara în campania electorală prin Basarabia pentru apropiatele alegeri parlamentare că: „Vechiul guvern a hotărât o modificare a calendarului. Faptul acesta, drept-credincioșii din Basarabia l-au socotit o abatere de la datinile strămoșești. Noi, spre a nu provoca neînțelegeri, am decis ascultarea cuvântului consiliului ecumenic. Până atunci, am ordonat încuviințarea sărbătoririi

⁵ Radu Petre Mureșan, *Istoria stilismului în România (1924-2022)*, Ed. Doxologia, Iași, 2023, p. 193.

⁶ *Prelații basarabeni cer revenirea provizorie la calendarul vechiu*, în „Adevărul”, nr. 12890 din 20 decembrie 1925.

⁷ *Arhiepiscopul Gurie s-a retras la mănăstire*, în „Universul”, nr. 1 din 1 Ianuarie 1926.

⁸ *Unde duc conflictele de competență. Basarabienii nu și-au serbat încă Paștele*, în „Adevărul”, nr. 12986 din 16 aprilie 1926.

Paștelui după voia fiecăruia”⁹. Decizia guvernului va stârni un val de simpatie și consens în Basarabia, atingându-și obiectivele politice de creștere a capitalului electoral, dar va stârni o viitoare furtună a haosului și nesupunerii față de autoritatea statului. Ulterior, poate conștient de efectele pe termen lung ale deciziei, Averescu își nuanțează declarațiile: „[...] numai pentru anul acesta s-a admis serbarea Paștelui după vechiul stil”¹⁰. Poate că intenția a fost de a liniști spiritele, cel puțin momentan, ca mai apoi, după o temeinică informare, lucrurile să revină la o stare de firească normalitate. Cunoscând acum cele petrecute, putem spune că hotărârea din 1926 va fi repetată peste puțină vreme – în 1929. Astfel se prelungea o situație inedită: unii creștini serbau Paștele la o dată, alții la alta. Mult mai târziu, pentru a se evita astfel de inovații, s-a luat hotărârea ca Paștele să fie sărbătorit de întreaga lume ortodoxă la aceeași dată, conform calendarului iulian, până ce toate Bisericele autocefale vor lua o decizie unanimă. Acestea s-au petrecut la Moscova în 1948, mult mai târziu, dar cu efecte până în ziua de astăzi.

Efectele stângăciilor politice aveau să se vadă și între cei doi ani în care Paștele s-a sărbătorit după noul calendar, 1926, respectiv 1929. Astfel, prefectul județului Fălțiceni, I. Bronițcki, emite un ordin circular către toate comunele în care specifică faptul că este pentru ultima dată când se permite cinstirea sărbătorilor după vechiul calendar. Îndeamnă la liniște și la încetarea propagandei pentru vechiul calendar¹¹.

Același prefect îl suspendă timp de două zile, cu pierderea salariului, pe primarul comunei Băișești, Petru Vultur, pentru că a refuzat să participe (alături de învățătorii școlii) la Tedeum-ul oficiat la biserică în ziua de 24 Ianuarie cu ocazia Unirii Principatelor¹². Ministerul de Interne este informat de Ministerul Cultelor și Artelor că mai mulți monahi de la mănăstirile din Vechiul Regat „cutreieră Ardealul, în special județul Trei Scaune și fac propagandă împotriva calendarului îndreptat”¹³.

Contestatarii reformei calendaristice nu mai sunt activi doar în zonele Moldovei și ale Basarabiei, ci se extind și în Transilvania. Mitropolia Moldovei este pe deplin conștientă de tulburările cu care se confruntă și încearcă pe toate căile să oprească „acest vagabondaj al călugărilor și pseudo-călugărilor aventurieri, ordonând protopopilor și parohiilor ca să nu îngăduie nici unui călugăr de a petrece fără rost prin sate și târguri”¹⁴. Lupta era departe de a fi câștigată, călugării voiajori fiind foarte greu de controlat pentru că nu se subordonau nimănui. Mai mult, erau ajutați de unii dintre localnicii satelor, fiind găzduiți zile întregi în casele lor. Mai târziu, tot în aceste case își vor amenaja altare pentru a oficia diferite slujbe bisericești, desigur, fără acordul episcopului, deci ilegal.

⁹ *Guvernul încearcă să cucerească Basarabia*, în „Adevărul”, nr. 12997 din 30 aprilie 1926.

¹⁰ *D. General Averescu la Chișinău*, în „Universul”, nr. 101 din 5 mai 1926.

¹¹ SJAN Suceava, fond *Prefectura jud. Baia*, dosar nr. 110/1927, f. 3.

¹² *Ibidem*, f. 18.

¹³ *Ibidem*, f. 24.

¹⁴ *Ibidem*, f. 26.

Dificultăți și mai mari vor veni odată cu serbarea Paștilor anului 1929, care prin implicațiile sale pe termen lung, a constituit un moment de referință în dezvoltarea pe mai departe a mișcării stiliste. Cu un an mai devreme, încă din 1928, Sinodul B.O.R. hotărâse ca Învierea Domnului, aferentă anului 1929, să se celebreze în conformitate cu calendarul îndreptat, în data de 31 Martie 1929. Odată cu aflarea acestor vești, încep și mișcările călugărilor vagabonzi și excluși din mănăstiri care „împart foi și broșuri prin care se face mereu propagandă contra calendarului îndreptat și mai ales în contra datei Sărbătorii Paștelor pe care Sf. Sinod a stabilit-o pentru anul viitor (1929), Duminică 31 Martie”¹⁵.

În luna septembrie, locuitorii comunei Râșca au făcut o cerere la Ministerul Cultelor pentru a primi un preot pe stil vechi. Ministerul trimite apoi cererea către mitropolie care îl delegă pe protoiereul Gr. Grigorescu să cerceteze proveniența cererii și mai ales dacă sunt „ticluri politice” care doresc distrugerea Bisericii¹⁶. Cert este că în comuna Râșca exista atunci, dar și astăzi, un nucleu foarte dur de adepți ai vechiului calendar. În aceeași comună este și satul Slătioara unde își are acum sediul Biserica Ortodoxă de Stil Vechi din România (BOSVR), cu o ierarhie paralelă Bisericii oficiale. Pentru ca agitațiile care aveau loc mai ales la sate să-și reducă intensitatea, prefecturile sunt anunțate că vor primi din partea mitropoliei o pastorală care să explice fixarea Paștelui pentru anul 1929¹⁷. Biserica, prin instanțele ei de vârf, încearcă să intervină pentru a lămuri poporul de necesitatea schimbărilor și a reformei. Pimen, Arhiepiscop și Mitropolit al Moldovei și Sucevei, președintele Sf. Sinod, emite o pastorală adresată „Iubitului cler și popor din această de Dumnezeu păzită Eparhie, dar și mila de la Domnul nostru Iisus Hristos” prin care face o radiografie a timpului măsurat prin calendarul iulian, apoi de cel gregorian, îmbunătățit și adus în concordanță cu realitățile astronomice. În finalul ei spune următoarele: „Vă îndemn dar, iubitorilor, cu părintească dragoste, ca să vă vedeți în pace de trebile gospodăriei, să vă schivernisiți bine agonisita, să dați ascultare autorităților statului și arhierilor Bisericii, lăsând chestiunile de știință pe seama Sf. Sinod, care singur are căderea să ia hotărâri de acest fel”¹⁸. Se observă colaborarea dintre Biserică și Stat într-o problemă ce risca să ducă la haos și anarhie, mai ales în lumea satelor din Moldova, o regiune cu tradiții adânc înrădăcinate în mentalul colectiv. Lupta nu se dădea doar cu vechile cutume, ci și cu agenții propagandei stiliste fugiți din mănăstiri, aflați în afara Bisericii și a ascultării. Inedit e faptul că pastorala era afișată atât în Biserici, dar și în prefecturi sau în locurile cu vizibilitate publică, pentru a penetra către un număr cât mai mare de cetățeni. Totuși, efectul nu era major întrucât mulți dintre țărani nu erau știutori de carte, în timp că călugării vagabonzi predica prin viu grai, pe cale orală, mesajul ajungând mult mai ușor către destinatari. Se foloseau metode rudimentare, ca-n

¹⁵SJAN Suceava, fond *Prefectura jud. Baia*, dosar nr. 52/1928, f. 8.

¹⁶*Ibidem*, f. 11.

¹⁷*Ibidem*, f. 16.

¹⁸*Ibidem*.

primele secole creștine, bazate pe comunicarea directă. Persuasiunea era redutabilă. O dovadă în acest sens este un Proces-Verbal încheiat de plutonierul major I. Catană, șeful secției de jandarmi Miroslovești, din campania de jandarmi Fălticeni. Informează că în comună s-au răspândit manifeste contra calendarului îndreptat care erau aduse de individul Manolache V. Pădurariu din Miroslovești și citite populației în ziua de duminică 2 Septembrie de către individul Vasile Plai și de alți locuitori ai aceleiași comune. Șeful de post a găsit la domiciliul bănuitului trei manifeste ce erau ascunse în haina lui de sărbătoare, cu scopul de a le citi cât mai multor locuitori. Manifestele erau citite și în fața cârciumii din sat, acolo unde oamenii aveau obiceiul să se adune în număr mare¹⁹. Se deduce că aceste manifeste nu erau împărțite oricum, ci în zilele de sărbătoare, după ce lumea venea de la biserică, sau, în fața cârciumilor, cu scopul de a fi prezentate cât mai multor persoane. Nu erau împărțite oricui, erau citite pentru ca mesajul să poată ajunge și în mintea neștiutorilor de carte. Manipularea era subtilă, dar eficientă.

Unul dintre aceste manifeste, descoperite în arhive amenința astfel: „Și dacă vreți să scăpați de muncele cele veșnice și perzarea sufletelor voastre, și să nu luați muncă cu cei ce au schimbat Călinarul nostru Ortodox și au adus pe cel papistășesc sau deavolesc care este perzător de suflete omenești [...] iar ei sunt departe de creștini cu faptele lor, iar acum văzând pentru anul viitor cu schimbarea Paștelor, care au așezat mincinosul Sinod din luna Iunie 1928, care au așezat Paștele la 31 Martie stil nou care după stilul vechiu vine la 18 Martie și vine în Duminica a doua din postul mare, care vede și cel mai prost om de pre fața pământului, căci acest Sinod și toți acei cari sunt în Sinod sunt orbi cu toții și lepădați cu totul de adevărata credință ortodoxă [...]”²⁰. Interesant este și cum este semnat acest manifest, în finalul său – „Mai mulți Călugări”. Nimic concret, niciun nume, nicio informație precisă ce poate conduce o eventuală anchetă în găsirea agitatorilor.

O altă informare a prefectului către minister confirmă că propaganda stilistă „este mai intensă în zonele de pe valea râului Moldova, imediata vecinătate a județului Neamț și se datorește în bună parte călugărilor ambulanti din mănăstirile învecinate, care fac această propagandă fie prin sate unde sunt primiți și se bucură de o largă ospitalitate culegând și beneficii materiale pe urma serviciilor divine oculte pe cari le oficiază fără cădere, cât și din acei călugări cari colindă toate târgurile săptămânale din comune, sub pretext că vând diferite cărțuții cu conținut religios”. Se mai spune că propaganda era făcută și din automobile din care unii călugări și călugărițe aruncau manifeste prin sate sau le depuneau pe șosele sub o piatră, spre a fi culese de drumetri și cărăuși. Toate acestea și-au atins scopul, mai ales în preajma marilor sărbători, când primarii primesc cereri tipărite în cea mai mare parte la o tipografie din Târgu-Neamț prin care cer despărțirea de Biserica Ortodoxă și trecerea lor la așa zisul cult

¹⁹ *Ibidem*, f. 24.

²⁰ *Ibidem*, f. 25.

Nicheian²¹. Este poate una dintre cele mai bine documentate note, mai ales în privința cauzelor, dar și a modului de operare a propagandei stiliste. Sunt prezentate efectele nedorite ale acestui fenomen – ruptura de Biserică, o schismă a unei părți din ortodoxie. Se prefigura chiar și un nume al eventualei biserici, inspirat de cel al orașului antic Niceea unde a avut loc primul Sinod Ecumenic și, bineînțeles, s-a fixat pentru prima dată o singură dată la care Paștele să fie sărbătorit de întreaga creștinătate.

Disputa privind data Paștelui din 1929 avea să aibă un protagonist în persoana Mitropolitului Gurie al Basarabiei. Imaginea sa era una controversată, cel puțin din ceea ce se prezenta în presa centrală, dar și în cea de peste Carpați. Pentru unii ierarhul era providențial că reușește să dezamorseze o situație încurcată, pentru alții erau un fel de rebel al Bisericii ale cărui acțiuni produc dezordine. Spre exemplu, ziarul „Renașterea”, organul oficial al Eparhiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului, Geoagiului și Clujului relatează despre „învârtoșarea ce s-a produs în inimile fraților noștri din Basarabia, o parte din Moldova și răzleț și-n alte părți ale țării”. Gurie este prezentat ca un dezertor din datoriile de păstor și învățător al poporului, lăsându-se îndrumat de cei neștiutori și nepricepuți²². Cei din Transilvania nu cunoșteau însă decât teoretic, mai puțin practic, diferențele majore de mentalitate și cutume religioase pe care le aveau locuitorii dintre Prut și Nistru. În Transilvania rezistența la maghiarizare a fost superioară celei din Basarabia, unde rușii reușiseră într-un interval relativ scurt să rusifice o bună parte a populației. Inclusiv arhitectura bisericească era similară celei rusești, în stilul cupolelor „bulb de ceapă”. În alte ziare, precum „Adevărul” sau „Curentul” mitropolitul afirmă că noul calendar nu este nici catolic, nici protestant, ci al Bisericii de la Niceea. În acele timpuri nu existau încă nici catolici, nici protestanți, ci o singură Biserică ce avea nevoie de unitate în slujire. Gurie mai spune că nu este împotriva hotărârilor BOR, însă susține că Paștile anului 1929 – în mod excepțional – ar trebui sărbătorite pe stil vechi pentru a înlătura tulburările și agitațiile celor de peste Prut²³. Părerea lui Gurie Grosu nu era una izolată și singulară. De aceeași parte se situa și Visarion Puiu, episcop de Hotin și Bălți între 1923 și 1935, un alt bun cunoscător al tradițiilor regionale basarabene. Cei doi ierarhi nu erau rău intenționați, dimpotrivă, însă atitudinea lor demonstra încă odată că în Basarabia trebuia făcută o pregătire aplicată pentru acest moment timp de mai mulți ani.

Nu doar chestiunea calendarului era problematică. După 1918 s-a încercat reformarea rapidă a Basarabiei și ștergerea influenței rusești bine împământenite în timpul ocupației începute la 1812. Au existat multe astfel de reforme, una mai radicală ca alta. Preoților de la sate le-au fost reorganizate parohiile; în 1930 au fost introduse

²¹ *Ibidem*, f. 39.

²² *Cronică – Sfintele sărbători ale Paștilor*, în „Renașterea”, nr. 13, din 31 martie 1929.

²³ *Mitropolitul Gurie împotriva datei fixate pentru Paști*, în „Adevărul”, nr. 13824, din 14 ianuarie 1929; *Importante declarații făcute Cuvântului de IPS Gurie, mitropolitul Basarabiei*, în „Cuvântul”, nr. 1339, din 13 ianuarie 1929.

căsătoriile civile; clerul a devenit din ce în ce mai dependent financiar de stat și de Sf. Sinod al BOR, în timp ce pe vremea Imperiului Țarist exista o largă autonomie; eparhiile au fost deposedate de numeroase proprietăți: școli, azile, tipografii, hoteluri, magazine și chiar fabrici; BOR a creat o comisie care să gestioneze proprietățile bisericești, rolul preoților autohtoni scăzând considerabil; reforma agrară din 1921 a obligat parohiile rurale să cedeze pământul statului român; preoții erau plătiți cu întârziere și nu pe de-antregul mai tot timpul²⁴. Toate acestea s-au adunat și au copleșit lumea ecleziastică dintre Prut și Nistru. Pentru că s-au petrecut rapid și succesiv, reformele au stârnit un sentiment de revoltă și nesupunere față de autoritățile române, dar și față de Biserica. A mai existat un motiv de nemulțumire în rândul preoților, pe lângă toate măsurile luate de la București. Orice mică deviație de la reguli sau canoane era văzută ca o simpatie arătată Bisericii Ortodoxe Ruse sau vechiului regim²⁵. Singurul om capabil să asigure o comunicare eficientă cu autoritățile centrale era episcopul Gurie Grosu care dă asigurări față de loialitatea preoților.

Reforma calendarului a desăvârșit tot acest tablou al reformelor. Preoții, monahii și credincioșii nu au fost foarte convinși de necesitatea acestei schimbări. Nici nu au avut vreun motiv de a lupta pentru o cât mai bună implementare. Nu era o problemă stringentă pentru ei. Mai mult, acești preoți simpli de țară și-au dat foarte bine seama că toate pastoralele sau articolele tipărite în presa centrală cu termeni savanți nu aveau să convingă o populație deja reticentă, sensibilă la schimbare. Realitatea era mult mai dură decât în Vechiul Regat – aici, în fosta gubernie rusească puțini dintre țărani erau capabili să scrie sau să citească. O bună parte a populației nici nu vorbea limba română, rusa fiind limba maternă. Cu aceștia din urmă nu s-a putut comunica deloc, bariera lingvistică fiind evidentă.

Mulți dintre preoții din Basarabia erau pragmatici. Pentru a evita disputele inutile cu poporul credincios celebrau sărbătorile importante după vechiul calendar. Câțiva dintre ei foloseau alt tertip – săvârșeau slujbe sau servicii religioase atât pe calendarul nou, cât și pe cel vechi²⁶. Toată această situație a compromis iremediabil întreaga reformă încercată de statul român. În loc să apropie Basarabia cât mai mult de România, din păcate, s-a petrecut exact contrariul.

Societatea românească interbelică și mai ales noile provincii integrate în trupul țării după 1918 nu erau încă uniformizate pe plan politic și cultural. Reforma calendarului survenită în 1924 avea rolul de a consolida și moderniza un stat care încerca tot mai mult să se integreze în simfonia statelor europene. Din păcate, o idee reformatoare, cea a calendarului îndreptat, nu a fost aplicată cu tact și pricepere, ceea ce a generat o reacție firească de respingere, mai ales într-o societate patriarhală, fidelă vechilor tradiții.

²⁴ Andreea Kaltenbrunner, *Modernization Struggles in Interwar Romania: Old Calendarists, Church and Government in Bessarabia in the 1930s*, în „Slavonic and East European Review”, nr. 99/3, 2021, pp. 527-528.

²⁵ *Ibidem*, p. 528.

²⁶ *Ibidem*, p. 529.